

Offprint

Studia Biblica Slovaca je recenzovaný vedecký časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Ročník VII (2015), číslo 2

Vydáva Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, IČO 0039786510.

Vedecké kolégium/Advisor board: Reimund BIERINGER (Leuven, B) – Georg BRAULIK OSB (Wien, A) – Peter DUBOVSKÝ SJ (Roma, I) – Pavol FARKAŠ (Nitra) – Massimo GRILLI (Roma, I) – Leslie HOPPE OFM (Chicago, USA)

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín)
Zástupca šéfredaktora: Jozef JANČOVIČ (Bratislava)
Redaktor pre recenzie: František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie)
Výkonný redaktor: Martina KORYTIAKOVÁ (Roma, I)

Redakčná rada/Editorial board: Jaroslav BROŽ (Praha, CZ) – Juraj FENÍK (Košice) – Júlia Daniela ISKROVÁ OP (Ružomberok) – Róbert JÁGER (Košice) – Peter JUHÁS (Wien, A) – Branislav KLUSKA (Ružomberok) – Róbert LAPKO (Košice) – Libor MAREK (Detroit, USA) – Jaroslav RINDOŠ (Bratislava) – Milan SOVA (Bratislava) – Jozef TIŇO (Bratislava) – Gabriela Ivana VLKOVÁ OP (Olomouc, CZ)

Za lektorovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Jazyková úprava: Dušan Rončák
Obálka: Martin Mičko

Na príprave publikácie sa podieľali aj Lionel Goh, Dagmar Kráľová FMA a Lucilla Tongeľová SDR.

Príspevky v slovenčine, češtine a v angličtine (od zahraničných autorov) alebo knihy na recenziu prosíme poslať na adresu redakcie *Studia Biblica Slovaca*, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), redakcia@biblica.sk.

Príspevky sa požadujú v elektronickej podobe, podľa možnosti v textovom editore Microsoft Word. Ak sú používané iné fonty písma pre hebrejčinu a gréčtinu ako v programe BibleWorks, tak upresniť aké, prípadne preposlať používaný font spolu s príspevkom. Príspevok typu štúdia, poznámka alebo reflexia musí byť doplnený abstraktom a jeho anglickou verzou, anglickým názvom príspevku, max. piatimi kľúčovými slovami v slovenčine/češtine a angličtine, zoznamom bibliografie a kontaktom na autora príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok a vykonať potrebnú jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov. Upresňujúce podmienky pre prispievateľov sú dostupné www.biblica.sk.

Články časopisu sú abstrahované v troch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877 a *Elenchus of Biblica*.

S povolením Arcibiskupského úradu v Bratislave zo dňa 3. júna 2014

Prot. N. 2229/2014

Studia Biblica Slovaca

Printed in Slovakia, 12/2015.

Vychádza dvakrát do roka.

Cena: 6 €

ISSN 1338-0141

EV 3744/09

práve v biblickej mariológii a ktoré nám na Slovensku, s jeho vzácnou mariánskou tradíciou, doteraz chýbalo.

Dagmar Kráľová FMA
Kremnická 17
917 01 Bratislava

GRILLI, Massimo: „Paradox“ a „tajomstvo“. Markovo evanjelium, Ružomberok: Katolícke biblické dielo, 2014. 88 s. ISBN 978-80-89120-43-7.

Katolícke biblické dielo (ďalej len KBD) v Ružomberku predstavilo verejnosti túto knihu ako preklad z talianskeho originálu *«Paradosso» e «mistero». Il Vangelo di Marco* z roku 2012, ktorý vyšiel vo vydavateľstve Edizioni Dehoniane Bologna (EDB). Autorom je známy taliansky biblista Massimo Grilli, ktorý bol v minulosti vedúcim Katedry biblickej teológie na Pápežskej Gregorovej univerzite v Ríme. V súčasnosti naďalej prednáša na tej istej univerzite kurzy zamerané najmä na evanjeliá. Kniha má formát A5 a 83 strán písaného textu. Jej špecifikom je, že jej text vznikol ako prepis prednášok, a tak hovorový štýl je v nej značne cítiť¹. Kniha je členená do dvanástich kapitol. Prvá kapitola je všeobecným úvodom do Markovho evanjelia. V ostatných kapitolách autor postupne prechádza celým evanjeliom. Nejde o detailný komentár, verš po verši. Každá kapitola je zameraná na jeden aspekt Markovej teológie v tej-ktorej časti evanjelia, pričom sa autor zameriava najmä na prítomnosť paradoxu. Autor nerozoberá všetky state. Niektorých sa dotkne len okrajovo, avšak zväčša si vyberá kľúčové perikopy, na základe ktorých objasňuje podstatný aspekt teológie danej kapitoly.

V prvej kapitole (s. 5-12) sa autor snaží čitateľovi predstaviť problematiku vzniku, autorstva, datovania a členenia Markovho evanjelia. Robí tak veľmi stručne a podáva základné údaje bez detailného rozširovania sa o pozadí rôznych teórií k daným problematikám. Rovnako stručne, ale zrozumiteľne hodnotí a predstavuje literárny štýl autora tohto evanjelia. Otázke autorstva sa venuje zvlášť krátko. Najviac priestoru v tejto časti venuje deleniu evanjelia. Nevyhýba sa ani predstaveniu známej problematiky krátkeho a dlhého záveru tohto evanjelia.

¹ Cez vydavateľstvo EDB sú dostupné aj samotné audio nahrávky v taliančine: GRILLI, Massimo: *Marco. Il Vangelo del paradosso e del mistero*. Parola Spirito e Vita. Convegno di Camaldoli 2010 (T1 – Lettura della Bibbia), [CD/MP3], Roma: EDB, 2011. Dostupné cez internet: <http://www.dehoniane.it/control/dettaglioibro;jsessionid=451D41D30A11613C0C893194BD988D5C.jvm1?idProduct=929609>.

K týmto úvodným stránkam pripája aj vovedenie do teológie Markovho evanjelia, ktorú hneď v úvode charakterizuje takto: „Srdcom Markovej teológie je «tajomstvo» osoby Ježiša a «paradox» cesty spásy“ (s. 10). Na potvrdenie tejto tézy ponúka čitateľovi príklady zo samotného evanjelia, pričom udalosť kríža je kulmináciou paradoxu a tajomstva. Tie zintenzívňuje pôvodný záver evanjelia v Mk 16,8, ktorý hovorí o strachu žien pri zhliadnutí prázdneho hrobu. Dôležitosť tajomstva a paradoxu pre ľudí všetkých dôb autor podčiarkuje citáciami od známych autorov ako G. Leopardi či D. Bonhoeffer. Bonhoeffer sa zdá byť autorovým obľúbencom; cituje ho vo viacerých kapitolách.

Kapitoly II–VII sa venujú rôznym aspektom Ježišovho mesiášstva. Najprv v kapitole II (s. 13-19) je to Mesiáš skúšaný. Prvých trinásť veršov autor predstavuje ako Markov prológ. Osobitne sa venuje hneď prvej vete Evanjelia: „Začiatok evanjelia Ježiša Krista, Božieho syna“ (Mk 1,1) a objasňuje pojmy ako *začiatok/arché* a *evanjelium*. Z ohlasovania Jána Krstiteľa vyberá pojmy: *hlas*, *púšť* a *cesta*. Podčiarkuje osobitný význam počúvania hlasu vo vzťahu človeka s Bohom. Púšť na základe biblického rozprávania o formovaní izraelského národa predstavuje ako miesto začiatku, „kde Boh tvorí to, čo človek nie je schopný utvoriť“ (s. 16). Cesta je základný obraz na vykreslenie Ježišovho života a života jeho učeníkov. Paradox v tejto časti sa vyskytuje v súvislosti s Ježišovým krstom a pokušením: „Boží Syn, ktorého Otec zjavil v krste, je Synom človeka, ktorého pokúša satan“ (s. 17). V súvislosti s Ježišovým pokušením sa autor púšťa do zaujímavej otázky, či je Boh ten, ktorý skúša. Čitateľ sa tu zároveň dočíta o význame čísla štyridsať v biblickom symbolizme, ktorý ho vedie k porozumeniu, že pokušenie je prítomné počas Ježišovho celého života.

Po Mesiášovi skúšanom sa v kapitole III (s. 21-26) pozornosť sústreďuje na Mesiáša ukrytého. Tento aspekt autor predstavuje na zvyšných veršoch prvej kapitoly evanjelia. Hovorí sa v nich o uväznení Jána Krstiteľa. Grilli tu znova cíti paradox: „Ohlasovanie dobrej zvesti sa prelína s oznámením o uväznení predchodcu“ (s. 21). Táto kapitola zároveň obsahuje dôležitý model Ježišovej činnosti, tzv. „deň v Kafarnaume“. Ten odhaľuje dva dôležité aspekty: Ježišova sloboda sa prejavuje v tom, že pristupuje k ľuďom, kdekoľvek sa nachádzajú, a oslobodzuje ich z nadvlády démonov a chorôb. Keďže sa tu hovorí o zázrakoch, ktoré, ak sú nesprávne chápané, môžu spôsobovať ťažkosť pri interpretácii slov evanjelia, autor sa obširnejšie venuje tejto téme a ponúka k nej svojich sedem úvah.

„Paradoxná novosť Ježiša Mesiáša“ je nadpis kapitoly IV (s. 27-32), ktorá sa venuje oddielu Mk 2,1–3,6. Túto novosť vidí Grilli najmä vo veršoch, kde sa Ježiš prirovnáva k ženíchovi. Tým, že Ježiš aplikuje na seba tento najsilnejší starozákonný obraz vzťahu Boha k človeku, odhaľuje, že prísľub eschatologickej zmluvy medzi Bohom a jeho ľuďom sa napĺňa v Ježišovi. Paradoxnosť tejto novoty spočíva zas

v tom, že Ježiša prijímajú tí, ktorí sú vzdialení, a nie tí, čo sú blízki. V súvislosti s touto témou sa autor venuje otázke správneho obrazu Boha a nastoľuje aj dôležitú otázku o koncepte Božej spravodlivosti: „Božej spravodlivosti je zadosťučinené jednoducho vtedy, keď je spravodlivosť nastolená pre Ábela, alebo aj vtedy, keď v Otcovom náručí spočíva aj Kain?“ (s. 31).

Kapitola V (s. 33-39) zahŕňa Mk 3,7–6,6a a sústreďuje sa na Mesiáša kritizovaného. Dôležitú úlohu tu zohrávajú Dvanásti. Po ich vyvolení Ježiš rozpráva štyri podobenstvá o Božom kráľovstve. Ich centrom je posolstvo, že toto kráľovstvo, kde Boh „kraľuje tým, že zachraňuje človeka, že oslobodzuje slabého a bezvýznamného“ (str. 35), rastie napriek neúspechom a odmietaniam. Cieľom podobenstiev je, aby túto pravdu o kráľovstve chápali predovšetkým Dvanásti. Tu sa opäť objavuje paradox, pretože hoci sú to práve oni, ktorí by mali chápať a veriť, práve oni nechápu a neveria. To sa ukazuje zjavným najmä v príbehu o utíšení búrky na mori (4,35-41).

Výsekom Mk 6,6b–8,26 (s. 41-46) sa zaoberá kapitola VI nazvaná „Nepochopený Mesiáš“. Ako napovedá nadpis, paradox nepochopenia Ježiša sa prehľbuje, a to najmä zo strany jeho učeníkov. Dôležitú úlohu tu zohráva stať o rozdelení chlebov. Autor poukazuje na symbolický význam tejto udalosti a na podporu takejto interpretácie uvádza niekoľko indícií, ako je napríklad podobnosť so zázrakmi Eliáša a Elizea či prítomnosť čísel, ktoré v biblickej tradícii majú symbolický význam. Napriek tomuto zázraku teda učeníci nechápu. Autor na tomto základe robí praktickú aplikáciu do života veriacich formou rečníckej otázky: „Nie je prvou etapou na našej ceste učeníkov práve to, že rozoznáme našu neschopnosť chápať, že pripustíme fakt, že sme vzdialení od skutočného nasledovania?“ (s. 45).

Kapitola VII (Mk 8,27–9,1) (s. 47-53) má v centre svojej pozornosti Petrovo vyznanie, že Ježiš je Mesiáš, ďalej prvú Ježišovu predpoveď utrpenia a Ježišovo poučenie o charaktere jeho nasledovania. Táto kapitola sa javí ako najzaujímavejšia kvôli dôležitým teologickým záverom, ktoré Grilli ponúka. Osobitnú pozornosť si zasluhuje jeho rozoberanie významu gréckeho výrazu *dei* v Ježišovej predpovedi o nevyhnutnosti utrpenia Syna človeka. Práve pri tejto úvahe sa Grilli odvážne vyjadruje o teológii zmierenia, ktorú nazýva nezmyslom, „lebo znetvoruje Boží obraz tým, že z neho robí nahnevanú modlu, ktorá si vyžaduje odčinenie“ (s. 49).

„Premenená bezmocnosť“ je názov kapitoly VIII (s. 55-60). Grilli sa tu zaoberá iba staťou o Ježišovom premenení na vysokom vrchu v Mk 9,2-13. Pre správnu interpretáciu tohto textu autor zdôrazňuje dôležitosť literárnych druhov. Text treba vnímať najmä v duchu židovskej apokalyptiky, kde tiež nachádzame texty o premenení vyvolených. Dôležitou je tiež židovská tradícia, ktorá vníma Mojžiša a Eliáša ako trpiacich prorokov, ktorí vo svojom utrpení zakúsili Božiu záchranu.

Boh, tak ako predtým v prípade prorokov, bude prítomný aj teraz v údele „utrpenia svojho Syna a zachráni prenasledovaného Mesiáša od smrti“ (s. 58).

Kapitola IX (s. 61-67) preberá Mk 9,14-29 a nesie názov „Zachraňujúca bezmocnosť“. Ide o udalosť exorcizmu, ktorý vykonáva Ježiš potom, čo jeho učeníci toho neboli schopní. Zároveň táto stať obsahuje krízu vnímania Ježišovej identity a paradox viery. Svedčia o tom slová otca exorcizovaného chlapca: „Ak niečo môžeš...“ (9,22) a „Verím. Pomôž mojej nevere!“ (9,24). Grilli tu poukazuje na skutočnosť, že viera a nevera patria k sebe, že paradox je súčasťou viery. V záverečnej úvahe nad významom tohto príbehu zdôrazňuje, že v hre je viera, a to nie akákoľvek, ale taká, „ktorá verí, že bezmocnosť Boha je silnejšia ako moc ľudí“ (s. 66).

Autor v kapitole X (s. 69-75) komentuje Mk 11–12. Tieto state evanjelista člení do rámca troch dní použitím časových údajov a dej sa odohráva zväčša v chráme v Jeruzaleme. Grilli tu veľmi pôsobivo rozoberá otázku pravého významu chrámu, pričom dáva dôraz najmä na výraz „nie rukou zhotovený“. Ten rukou zhotovený chrám končí a s ním končí aj falošná predstava o Bohu privilegovaných a nastupuje nový chrám, nie rukou zhotovený, prítomný v osobe Ježiša Krista. Tento chrám „má byť podľa Božieho plánu domom pre všetky národy bez rozdelení a vylúčení akéhokoľvek druhu“ (s. 73).

Kapitola XI (s. 77-82) má názov „Svetlo v temnotách“. Ak sme doteraz hovorili o paradoxoch, v Mk 14,1–15,41 sa stretávame azda s tým najväčším. Ide o udalosť Ježišovho kríža. Autor osvetľuje, ako evanjelista predstavuje Ježiša v jeho najväčšej opustenosti nielen ľuďmi, ale aj samotným Bohom. Práve Boh sa zdá byť v celom príbehu neprítomným. Ježiš tak vstupuje do skúsenosti človeka, ktorý konfrontuje mlčanie Boha v tých najkritickejších momentoch. Nádej sa predsa len necháva tušiť v momente roztrhnutia chrámovej opony a v stotníkovom vyznaní: „Tento človek bol naozaj Boží Syn!“ (15,39).

Záverečná kapitola XII (s. 83-88) ponúka pohľad predovšetkým na paradoxný záver evanjelia (Mk 16,1-8). Autor tu nezahŕňa tzv. dlhší záver vo vv. 9-20. Podotýka, že tu nejde len o záver textu, ale aj o jeho syntézu. Ženy pri zvesti mladíka v bielom o Ježišovom zmŕtvychvstani so strachom utečú a o všetkom mlčia. Vernosť žien, ktorou sa doteraz vždy vyznačovali aj tam, kde učeníci zlyhali, je v kríze. Ich reakcia je tak silne neočakávaná a čitateľa prekvapuje. Grilli význam takéhoto záveru komentuje: „Záver Markovho evanjelia je otvoreným ukončením, lebo čitateľ je povolaný vojsť do rozprávania a prijať úlohu: veriť alebo neveriť“ (s. 88).

Pri záverečnom pohľade na túto publikáciu môžeme zhodnotiť, že určite bude obohatením pre slovenského čitateľa. Je to dielo, ktoré v sebe spája vysokú

odbornosť so stručnosťou a jednoduchým štýlom. Takto môže zaujať širšie publikum než len úzko odbornú verejnosť a poslúži najmä tým, ktorí túžia vniknúť do vôd biblickej teológie súčasnosti, a môže tak podnietiť hlbší záujem o štúdium Svätého písma. Malým nedostatkom azda je, že kniha neobsahuje podrobný bibliografický aparát, ktorý by uľahčil čitateľovi hľadanie ďalšej literatúry na prehĺbenie jeho poznania. Je to však pochopiteľné, keďže, ako už bolo spomenuté, text je prepisom prednášok. Na záver je treba poďakovať KBD za vynaložené úsilie na prípravu tohto textu pre slovenské prostredie.

Matúš Imrich
Exnárova 15
080 01 Prešov

GRILLI, Massimo: *Zákonník, ktorý sa stal učeníkom nebeského kráľovstva*, Ružomberok: Katolícke biblické dielo, 2015. 115 s. ISBN 978-80-89120-46-8.

Po tom, čo Katolícke biblické dielo (ďalej len KBD) v roku 2014 publikovalo v slovenčine Grilliho knihu prednášok o Markovom evanjeliu, v roku 2015 prišla na svet aj táto publikácia o Evanjeliu podľa Matúša. Taktiež ide o preklad pôvodného talianskeho titulu *Scriba dell'Antico e del Nuovo. Il vangelo di Matteo*, ktorý vyšiel rovnako ako spomínaný predošlý titul v Edizioni Dehoniane Bologna, avšak v roku 2011². Tak ako v prípade jej predchodkyne, aj táto kniha vznikla prepisom prednášok, čo vybadá aj sám čitateľ zo štýlu samotného textu. Čo do rozsahu, môže sa zdať, že táto publikácia je obširnejšia ako tá predošlá, keďže obsahuje 109 strán písaného textu formátu A5. V tomto vydaní je avšak použité väčšie písmo a aj formátovanie je o čosi prehľadnejšie, a tak rozsah bude zhruba rovnaký. Vďaka týmto zmenám sa táto kniha číta lepšie ako jej „staršia sestra“. Členená je taktiež do dvanástich kapitol. Prvá kapitola je úvodná a posledná zhrňa pár aspektov matúšovskej teológie. Samotný text Matúšovho evanjelia je tak stručne komentovaný v desiatich kapitolách. Autor si pri komentovaní vyberá určité témy, ktoré osvetľuje na vybraných statiach, pričom sa zameriava najmä na ich teologické poslanstvo. Štýl autora nie je prehnane odborný, ale skôr jednoduchým spôsobom

² Cez vydavateľstvo EDB sú dostupné aj audio nahrávky v taliančine: GRILLI, Massimo: *Il Vangelo di Matteo. Scriba dell'Antico e del Nuovo*. Parola Spirito e Vita. Convegno di Camaldoli 2009 (T1 – Lettura della Bibbia), [CD/MP3], Roma: EDB, 2010. Dostupné cez internet: <http://www.dehoniane.it/control/dettaglioibro;jsessionid=40A626FED3B8EC26ECD363E6ED6527D4.jvm1?idProduct=929595>.

Contents

Treaties

Jeremy CORLEY

Tripartite Creation in Sirach 16:26–17:4 155-184

Blažej ŠTRBA

Boundless Is God's Forgiveness? The Hebrew Root *slh* and Its
Greek Translations as an Essential Element of the Old Testament
Theology of Forgiveness 185-219

Juraj FENÍK

Temporarily Barren: Elizabeth and the Transformation of Women
in Luke's Gospel 220-247

Ladislav TICHÝ

"Be Merciful" (Luke 6:36) in the Context of the New
Testament 248-264

Dagmar KRÁĽOVÁ

"For His Mercy Is Everlasting". An Outline of the Correlation
between Integrity and Mercy in Selected Biblical Characters and
Its Clarification from the Psychological Point of View 265-282

Abstracts and reviews 283-306

Communications and references 307-310

Obsah

Štúdie

<i>Jeremy CORLEY</i> Tripartite Creation in Sirach 16:26–17:4	155-184
<i>Blažej ŠTRBA</i> Bezhraničné Božie odpustenie? Hebrejský koreň <i>slh</i> a jeho grécke preklady ako základný prvok teológie Starého zákona o odpustení	185-219
<i>Juraj FENÍK</i> Dočasne neplodná: Alžbeta a premena žien v Lukášovom evanjeliu	220-247
<i>Ladislav TICHÝ</i> “Bud’te milosrdní” (Lk 6,36) v kontextu Nového zákona	248-264
<i>Dagmar KRÁĽOVÁ</i> “Lebo jeho milosrdenstvo je večné”. Náčrt korelácie integrity a milosrdenstva u vybraných biblických postáv a jej osvetlenie z psychologického hľadiska	265-282
Abstrakty a recenzie	283-306
Správy a oznamy	307-310